

Hint Alt Kıtasında Hadis Araştırmaları Sempozyumu, 21-22 Nisan 2003 İslâmâbâd/PAKİSTAN*

İslâmâbâd'da bulunan Uluslararası İslâm Üniversitesi'ne (International Islamic University, Islamabad: IIUI) bağlı İslâm Araştırmaları Enstitüsü (Islamic Research Institute) Kur'ân İlimleri ve Hadis Bölümü 19-20 Safer 1424 (21-22 Nisan 2003) tarihinde "Hint Alt Kıtasında Hadis Araştırmaları (Berr-i Sagir meyn Mütâlaa-i Hadis)" adıyla bir ulusal sempozyum tertip etmiştir. Başkanlığını IRI Genel Müdürü Prof. Dr. Zafer İshak Ensârî'nin yaptığı sempozyumun tertip heyetinde altı doçent üye bulunmaktadır.

Sabah saat 10:00'da Kur'ân-ı Kerîm tilâvetiyle başlayan sempozyumun açılış oturumunda tertip heyeti adına Prof. Dr. Zafer İshak Ensârî konuşmuş daha sonra sırasıyla Pakistan Senato Başkanı Muhammed Mian Soomro ve Üniversite Rektörü Emekli Yargıç Halîlürrahman Han selâmlama konuşması yaparak görüşlerini dile getirmişlerdir.

21 Nisan 2003 tarihinde sabah düzenlenen İslâm Düşüncesi Konseyi Başkanı Prof. Dr. Şîr Zaman'ın başkanlığındaki **Hint Alt Kıtası'nda Hadis Çalışmaları** başlıklı birinci oturumda Prof. Dr. Abdürreşîd Rahmet, "Hadislerin Seçimi", Selahattin Yûsuf "Ehl-i Hadis Ekolü'nün Dinî-İlmî Hizmetlerde ve Hadis Araştırmalarında Farklılığı", Dr. Hümâyun Abbas "Birelvî Alimlerin Hadis Çalışmaları", Muhsine Azîm "Hint Alt Kıtasında Hadis İlmî- Başlangıç ve Gelişme", Mevlânâ Emîrüddin Mihr "Sind Dilinde Hadis Çalışmaları", Dr. Muhammed Abdullah "Pencap Üniversitesinde Yapılan Doktora Tezlerinin Tahlili Tanıtımı", Mevlânâ Muhammed Tenzilürrahman Siddîki Hüseyinî "Ehl-i Hadis Ekolü Âlimlerinin Hadis Alanındaki Hizmetlerinin Genel Bir Değerlendirmesi", Münir Ahmed "Hint Alt Kıtasında Şemâil Konusunda Yapılan Çalışmalar", Dr. Taceddin Ezherî "Hint Alt Kıtası Âlimlerinin Hadis Usulü Alanındaki Çalışmaları", Hâfız Muhammed Yâsîn Batt "Sahih Hadisler

İşığında Sîret Yazımı Çabaları", Dr. Muhammed İftihar Köker "Hint Alt Kıtasında Hadis Çalışmalarının Çocuk Edebiyatında Kullanımı", Muhammed Abdurrahman "Hadis Hizmetlerinin Bugünü ve Geleceğinin İrdelenmesi", Prof. Dr. Muhammed Bâkir Hakvânî "Hint Alt Kıtasında Arapların Yönetiminde Hadis İlmî" başlıklı tebliğlerini sundular.

Aynı gün öğleden sonra IIUI Dava Akademisi Başkanı Prof. Dr. Hâlid Alevî başkanlığında yapılan **Hint Alt Kıtasında Muhaddisler I** başlıklı ikinci oturumda Hâfız Muhammed Ramazan "Sind Muhaddisleri", Abdülaziz Bharyo "Pîr Chendo Ailesinin Hadis Hizmetleri", Dr. Senâullah Bhutto "Allâme Muhammed Âbid Sindî ve Hadis İlmine Katkıları", Dr. Hamîdullah Abdülkâdir "Nevvâb Siddîk Hasan Han'ın Hadis Hizmetleri", Mevlânâ Muhammed Abdülhalim Çiştî "Allâme Muhammed Tâir Patani ve Kitabı Mecmau bihâri'l-envâr", Prof.Dr. Mümtaz Bhutto "Muhammed Hâşim Tatvî'nin Hadis Alanındaki Tasnif ve Eğitim Çalışmaları", Hâfız Abdurrahim "Muhaddis Olarak Nevvâb Kutbüddin Han Dihlevî", Dr. Muhammed Cüneyd "Vahîdüzzaman Han'ın Lugatü'l-hadis'inin İncelenmesi" başlıklı tebliğlerini sundular.

Öğleden sonraki bir diğer oturum olan **Hint Alt Kıtasında Muhaddisler II** başlıklı üçüncü oturuma ise İngiltere'den toplantıya katılan Prof. Dr. Süheyb Hasan başkanlık etti. Bu oturumda da Mevlânâ Saîd Müctebâ Saîdî "Güney Pencap'ta Mevlânâ Sultan Mahmûd Muhaddis Celâlpûri'nin ve Talebelerinin Hadis Çalışmaları", Dr. Hâfız İftihar Ahmed "Mevlânâ Muhammed Zekeriyâ'nın İlmî Kişiliği ve Hadis Çalışmaları", Seyyid Azizürrahman "Mevlânâ Menâzir Ahsen Geylânî ve Hadisin Tedvini", Muhammed Erşad "Mütercim ve Hadis Şârihi Olarak Muhammed Esed", Dr. Selâhaddin Sâni "Muhammed Yûsuf Bennûri'nin Hadis Çalışmaları", Prof. Dr. Eşref Şahin Kayserânî "Şebbîr Ahmed Osmânî'nin Hadis Çalışmaları", Sâcid Hakvânî ise "Dr. Ahmed Hasan'ın Hadis Çalışmaları" konulu tebliğlerini sundular.

Sempozyumun ikinci günü olan 22 Nisan 2003 tarihinde **Hadis Kitapları** başlıklı dördüncü oturumuna ise toplantıya Karaçi'den katılan Prof. Dr. Nisar Ahmed başkanlık etti. Bu oturumda Mevlânâ Muhammed İshak Bhatti "Hint Alt Kıtasında Hadisin Yaygınlaşması İçin Ferdî Çabalar", Dr. Abdürrezzak Ghanghro "Hadis İlminde Sindli Âlimlerin Yazma Hadis Çalışmaları", Dr. Nisar Ahmed "el-Meclisü'l-İlmî- Hint Alt Kıtasında Hadis Hizmetlerinde Köklü Bir Kurum", Hâfız Münir Ahmed Han "Sind Üniversitesinde Hadis Yazmaları", Doç. Dr. Gulâm Muhammed Ca'fer "İmam Hasan Sâgânî'nin Meşâriku'l-envâr'ının Tanıtımı", Doç. Dr. Şefkatullah "Hint Alt Kıtasında Hadisle İlgili Manzum Eserler", Doç. Dr. Muhammed Sa'd Siddîki "Tuhfetü'l-kârî bi-halli müşkilâti'l-Buhârî Adlı Eser", Dr. Halil Ahmed Kûrâi "Bir Muhaddis Olarak Şah Veliyyullah Dihlevî" başlıklı tebliğleri ile sempozyuma katıldılar.

* Urduca'dan çev. Yrd. Doç. Dr. Abdülhamit BİRİŞİK, UÜ İlahiyat Fakültesi, Bursa.

Aynı gün yapılan **Hadisin Kaynak Değeri (Hücciyet-i Hadis) ve Hadis Eğitimi** konulu beşinci oturuma ise IIUI ektör yardımcısı Prof. Dr. Mahmûd Ahmed Gâzi başkanlık etmiş olup burada da Dr. Muhammed Sultan Şah “Hint Alt Kıtasında Hücciyet-i Hadis Konusundaki Literatür”, Doç. Dr. Muhammed Ekrem Rânâ “Hadis Konusunda Müsteşriklerin Tavrı Üzerine Bir Eleştiri”, Doç. Dr. Hâlid Zaferullah Daudi “Hint Alt Kıtasında Hadis Alanında Dirayet Düşüncesi”, Sacid Esedullah Randhva “Hint Alt Kıtasında Hıristiyanların Çalışmalarında Hadis”, Mevlânâ Seyyid Abdulgaffâr Buhârî “Hadis, Müsteşriklerin Tutumu ve Hintli Âlimler”, Prof. Dr. Abdurraûf Zafer “Hint Alt Kıtasında Hadis Dersinin Yöntemleri”, Seyyid Aşık-ı Resûl-i Emîn “Hint Alt Kıtası ve İslâm Dünyası Âlimlerinin İlmî Bağları”, Dr. Muhammed Abdullah Âbid “Hint Alt Kıtasında Hücciyet-i Hadisle İlgili Mevcut Literatürün Değerlendirmesi”, Doç. Dr. Muhammed Tufeyl “Hint Alt Kıtası Muhaddislerinin Mevzû Hadis Kitapları”, Dr. Abdurrahman Câmî “Perviz’in Hadis Düşüncesinin İlmî Tenkidi” konulu tebliğleri ile sempozyuma katkıda bulundular.

22 Nisan 2003 tarihinde Allama Iqbal Open University Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Seyyid Eltaf Hüseyin’in başkanlığında, Pakistan İslâm Hukuku Konseyi Genel Sekreteri Mevlânâ Zâhid er-Râşidî’nin onur konuğu olduğu ve Allâme İqbal Açık Üniversitesi büyük salonunda yapılan kapanış oturumunda ise, Kârî Ziyâurrahman Fârûkî tarafından tilâvet edilen Kur’ân-ı Kerim’in ardından Prof. Dr. Hasan Şâfiî “Hadis-i Nebvî Konusunda Tartışmanın Esasları”, Doç. Dr. Muhammed Gazâlî “Şah Veliyyullah Dihlevî’nin Hadis Görüşü” konulu birer konuşma yaptılar. Daha sonra sempozyum tertip heyetinden Prof. Dr. Sefir Ahter’in “Sonuç Bildirgesi: Kararlar, Teklif ve Öneriler”i okuması, onur konuğu Mevlânâ Zâhid er-Râşidî ile oturum başkanı Prof. Dr. Seyyid Eltaf Hüseyin’in değerlendirme ve nihayet Prof. Dr. Ali Asgar Çiştî’nin katılımcılara ve misafirlere teşekkür konuşmaları ile sempozyum tamamlanmış oldu.

Tebliğlerin sempozyum tarihinden önce tertip heyetine gönderilmiş olması sebebiyle toplam elli tebliğ dört cilt halinde basılarak katılımcılara dağıtıldı. Sunum esnasında makaleler ancak özet metinler halinde takdim edilebildi. Ayrıca toplantı ile ilgili aşağıda metni sunulan bir sonuç bildirgesi de yayımlandı. Toplantıda sunulan tebliğlerin bir kısmı yeni konuları da ihtiva ettiği için bu vesile ile Pakistan uleması hadis ilmine dair yeni konulara da yönelmiş oldu.

Hint Alt Kıtasında Hadis Araştırmaları Sempozyumu Sonuç Bildirgesi

1. Sünnî ve Şiîler’in hadis kaynaklarının tamamının yeniden ele alınıp birlikte neşredilmesi gerekmektedir. Ayrıca Sünnîler’in Şiî hadis kaynaklarına, Şiîler’in de Sünnî hadis kaynaklarına yönelik çalışmalar yapması tavsiye edilir.

2. Toplum çeşitli katmanlarında bulunan insanlara fayda sağlaması maksadıyla yeni bir hadis derlemesi ve mecmuası hazırlanmalıdır. Böylesi bir kitap için seçilen hadisler toplumun çeşitli kesimlerinin ferdî ve içtimâî hayatına katkıda bulunacağı gibi onların hak ve sorumluluklarını öğrenip gereğini yerine getirmelerine de yardımcı olmalıdır.

3. Geniş bir **hadis tedvin tarihi** meydana getirilmelidir. Bu çalışma meselâ ilk planda en azından Beyhakî’nin ölüm tarihi olan 458 (1066) yılına kadar gelmelidir. Zira bu tarih temel hadis mecmualarının tedvininin tamamlanmış, cerh ve ta’dil eserlerinin hazırlanmış olması bakımından da önemlidir. Ancak tarih İslâm dünyasının önde gelen ilim adamlarının katılımıyla tesbit edilmeli ve çalışma da onlarla birlikte hazırlanmalıdır. Ayrıca bu alanda yapılacak çalışmalar Urduca, Arapça ve İngilizce olarak neşredilmelidir.

4. Pakistan kütüphanelerinde bulunan hadis ilmine dair eserler ayrıntılı biçimde tesbit edilmeli ve bunlarla ilgili açıklamalı geniş kataloglar hazırlanmalıdır.

5. Pakistan’da ve Pakistan dışında hadis alanında yapılan ilmî çalışmalar için kataloglar hazırlanmalıdır.

6. Geçen yüzyılda Hint alt kıtasında hadis alanında yapılan neşriyat gözden geçirilmeli, bunlardan uygun olanlar yeniden düzenlenerek neşredilmelidir. Bu çalışmalarda yerli müelliflere öncelik verilmelidir.

7. Fuat Sezgin’in hicrî VI. yüzyıla kadar getirdiği *GAS (Târihu’t-türâsi’l-Arabi)* adlı geniş çalışmasının hadis ilmi bakımından ikmâl edilerek XV. yüzyıla kadar getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

8. Urduca ve İngilizce olarak bir hadis ansiklopedisi hazırlanmalı ve burada hadis ile ilgili her türlü konuya yer verilmelidir. Bu eser için İslâm dünyasındaki diğer ilim adamlarından da yardım ve destek alınmalıdır.

9. Hint alt kıtasında hadis mecmualarının tercüme yapılmış olsa da bunlar aradan geçen zaman içerisinde gerek dilleri gerekse teknik özellikleri bakımından kullanışsız haldedirler. Hadis mecmualarının başta Urduca ve İngilizce olmak üzere farklı mahallî dillerdeki tercüme güncelleştirilmeli ve bunlara açıklamalar eklenmelidir.

10. Urduca’da ve diğer dillerde seçme hadis mecmuaları olmasına rağmen bunlardan çocuklara uygun olanlarının sayısı azdır. Bu alanda çalışma yapılmalı ve Uluslararası İslâm Üniversitesi’ne bağlı Davet Akademisi (Dawah Academy) ilk ve orta öğretimdeki çocukların yararlanacağı seçme hadis kitaplarını çocuk edebiyatı bölümü vasıtasıyla hazırlatmalıdır.

11. Uluslararası İslâm Üniversitesi’ne bağlı İslâm Araştırmaları Enstitüsü (Islamic Research Institute) hadis alanında gelecek nesillere ışık tutacak tarzda kitaplar hazırlatmalıdır.

12. Bilginin İslâmîleştirilmesi projesi dahilinde özellikle sosyal bilimler alanında geçen 25-30 yıl içerisinde çok ilerleme kaydedilmiştir. Bu projeyi yürütenlerin de desteğiyle siyaset, iktisat, eğitim ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerle ilgili olarak da müstakil hadis mecmuaları ve seçmeleri hazırlanmalıdır.

13. Pakistan'da genel mahiyetli çok sayıda dergi olmasına ve bunlarda hadis ilmiyle ilgili de yazılar bulunmasına rağmen ilgi alanı sadece hadis olan bir derginin yayınlanması elzemdir. Nitekim muhtelif dillerde Kur'ân ilimleri ve fıkıhla ilgili dergiler bulunmaktadır.

14. Hadis alanında hem medreselerde hem de üniversitelerde öğretim yapılmaktadır. Ancak bu iki kesim hadis eğitimi konusunda birbiriyle yardımlaşmalı; medreselerde eğitim görenler üniversitelere gelerek yeni araştırma tekniklerini görmeli, üniversiteliler de medreselerin klasik hadis öğretimi yöntemlerinden yararlanmalıdır.

15. *es-Sünen* sahibi Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdi es-Sicistânî (ö. 275/889) halen Belûcistan sınırları içerisinde bulunan Sîstan veya Sicistan'dan olduğu için Kuetta'daki Belûcistan Üniversitesi içerisinde onun adına bir kürsü kurulmalıdır.

16. Hadis alanında bilgisayarın ve internetin yararları ortadadır. Ancak hadis râvileriyle ilgili bilgisayar ortamında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Meşhur ve güvenilir tabakât kitaplarından yararlanarak hadis râvileriyle ilgili bilgiler bilgisayar ve internet ortamına aktarılmalıdır.

Halid Zaferullah DAUDİ, Doç. Dr.

Government Post Graduate College,

Faisalabad, PAKİSTAN